

توسعه مخرب

توسعه مخرب، آن است که هزینه‌اش بیشتر از فایده‌اش باشد: همه هزینه‌ها در مقابل همه فواید. توسعه یک اقدام همیشه مثبت نیست. اگر از بینش کل‌نگر و دانش زمینه‌ای بهره‌نبرد مخرب شده، آفاتش بیشتر از محاسنش می‌شود. توسعه، دگرگونی در رویه جاری مدیریت سرزمین است با هدف افزایش بهره‌وری. تغییر یک بُعد از سرزمین، ممکن است وجوه دیگر را که موضوع توسعه نبوده اما در ساخت سرزمین نقش دارند، دچار آسیب کند. اگر برای پیشگیری از آن تمهید نشود، توسعه مخرب خواهد شد. جلوگیری از توسعه مخرب، کل‌نگری درخور مفهوم سرزمین است. در مفهوم سرزمین بُعد ذهنی آن اصالت دارد. بُعد ذهنی، تفسیر ناظر از موضوع است و با واقعیت غیرمادی تفاوت دارد. واقعیت در بیرون و مستقل از ناظر وجود دارد و ممکن است دارای ماده یا غیرمادی باشد. کالبد، نمونه واقعیت مادی و رویداد مثال واقعیت غیرمادی است که هر دو بدون وابستگی به ناظر، با دو ماهیت متفاوت وجود مستقل دارند. بنابراین وجه ذهنی سرزمین، با وجه غیرمادی آن تفاوت داشته و به مفهومی اطلاق می‌شود که از واقعیت بیرونی، مادی و غیرمادی، در ذهن مخاطب ساخته می‌شود. توسعه کل‌نگر، گونه‌ای از مداخله در تغییر مدیریت و برنامه سرزمین است که فهم ناظر که شهروند و ساکن تاریخی آن است را، رکن بدانند. توسعه‌ای که جامعه محلی را قابل دوزدن یا زائد و قابل اخراج بشناسد مخرب است.

نطنز شهری تاریخی است که از پیش از اسلام تا کنون در تقاطع مسیر تاریخی رشته جنوبی- شمالی راه ابریشم و خرداقلیم محلی در کوهپایه کرکس پدید آمده است. دخالت این دو عامل در پدیدآوردن امکان بقای زندگی و توسعه آن در این نقطه به تولید فهمی خاص از منطقه انجامید که قلمروی نطنز به مثابه یک کل کوچک از سرزمینی بزرگتر را به وجود آورد. هستی‌شناسی نطنز، به مثابه مکان و سرزمینی مرکب از جغرافیا، تاریخ و انسان ساکن در آن به دو رکن راه و خرداقلیم می‌رسد. در مقابل، طی برنامه توسعه بزرگراهی شمال- جنوب کشور، بزرگراه کاشان- اصفهان احداث شد. منافع این راه که با فناوری جدید و محاسبات بخشی مربوط به اقتصاد راه مسیریابی شد، ایجاب می‌کرد که به نطنز وارد نشود و مستقیماً به سوی اصفهان کشیده شود. شبیه تصمیمی که متفقین در تغییر مسیر راه آهن جنوب- شمال ایران برای کوتاه‌شدن فاصله دو سرانتهایی و بهره‌برداری فوری در انتقال نیروهای خود به پشت جبهه شوروی اتخاذ کردند و به بسیاری از شهرهای سر راه متصل نشد. انحراف مسیر بزرگراه از نطنز، به ظاهر برای جامعه محلی نطنز مخرب و برای سازندگان راه مفید بوده است. اما محاسبات راهبردی از جمله اقتصاد کلان نشان می‌دهد دوزدن یک شهر تاریخی، نه جفا به ساکنان آن، که محروم کردن همه استفاده‌کنندگان از راه و آیندگان از تداوم پیوند تاریخی با سرزمین خود است. چیزی که به آن وطن و وطن‌دوستی گفته می‌شود، از خلال زندگی و تعامل مشترک و دائمی میان جامعه و محیط در فرایندهای تاریخی به دست می‌آید. این حس و ادراک مخاطب، اعم از ساکنان نطنز یا عابران بزرگراه، موجب شکل‌گیری هویت و تداوم آن می‌شود و نقشی به مراتب پیچیده‌تر از زبان مشترک در قوام یک جامعه دارد. ساکنان یک سرزمین بزرگ بی آن که فهم مشترک از سرزمین‌های کوچکتر تشکیل‌دهنده قلمروی خود، که دارای جغرافیا (کالبد) و تاریخ (رویداد) مشترک هستند، داشته باشند نمی‌توانند فهم واحدی از وطن و سرزمین بزرگ خود به دست آورند. این از جمله معیارهای ضروری برای تنظیم برنامه‌های توسعه است که به مفاهیم کلان وابسته است. مفهوم راهبردی توسعه فقط با رویکرد کل‌نگر و به رسمیت‌شناختن فهم سیال ناظر از واقعیت‌های سرزمین محقق می‌شود. رسمیت‌بخشی به این مؤلفه مشروط به بازیگری جامعه محلی و ساکنان تاریخی سرزمین است و قابل واگذاری به غیر یا قیمومیت برنامه‌ریز نیست. انقطاع بزرگراه از نطنز، از یک سو یک پایه هستی‌بخش آن شهر را سست کرد و ساکنان را به ترک شهر تشویق کرد و از سوی دیگر، یک مثال مهم برای فهم تمدن و نحوه استقرار ایرانیان در سرزمین هزار اقلیم را از مسافران ستاند. آنچه در مقابل به دست آورد، قدری مصرف کمتر سوخت بود که حتی از هزینه‌های نگهداری راه ناشی از دورافتادگی از شهر نیز کمتر است. این توسعه، بازی دو سر باخت بود.

مدیرمسئول

سیدامیر منصوری

amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۴۰۴). توسعه مخرب. منظر، ۱۷(۷۱)، ۳.

DOI: [10.22034/manzar.2025.223518](https://doi.org/10.22034/manzar.2025.223518)

URL: https://www.manzar-sj.com/article_223518.html

